

Întilniri păpușărești la Colwyn Bay

Î

n luna mai a anului 1962, o procesiune cu totul neobișnuită atrăgea prin pitorescul ei : la Catedrala Sf. Paul din Londra se oficia a 300-a aniversare de la nașterea lui Mister Punch. Evenimentul era sărbătorit de lumea artistică londoneză, de oficialități și de toți admiratorii neobositului mucalit și bătaș, Punch. Numele lui ni-l indică pe italianul Pulcinella drept tată, iar trăsăturile ne fac să-i recunoaștem întreaga familie de Polichinelle, Petrușka, Kasperl, Vasilache.

Conferința Prezidiului U.N.I.M.A. de la Londra ne-a prilejuit o întâlnire dintre cele mai interesante, sub aspect documentar-istoric și artistic, cu dl. Percy Press, celebru Punchman, păstrător al tradițiilor jocului popular cu păpuși englez. Reprezentațiile lui mai păstrează și azi farmecul autentic al păpușii populare, nealterat de adaosul „atractivităților” cabaretului, ventrilogiei, cîinelui acrobat etc., completări ce trădează neîncredere în virtuțile străvechiului joc, dintotdeauna cuceritor prin proștețime, haz și candoare.

...Piața din fața Catedralei Sf. Paul. O scenă mică — binecunoscută tuturor prin forma și dimensiunile ei, comună reprezentațiilor populare în mai toate țările — atrage atenția prin strigătele guturale ale păpușarului.

Îl vom vedea pe recentul sărbătorit Mister Punch și pe consoarta domniei sale, Joan, care prin 1818 și-a schimbat numele în Judy. Spectacolul e alcătuit dintr-un număr neprecizat de scene, prilejuind întâlnirea lui Punch cu Scaramouche, Diavolul, Doctorul, Conetabilul, Brutarul, Călăul, Crocodilul și alții. Reprezentația se desfășoară într-un ritm uluitor, apariția și dispariția personajelor, succesiunea episoadelor vădesc o remarcabilă intuiție a meșteșugului de teatru.

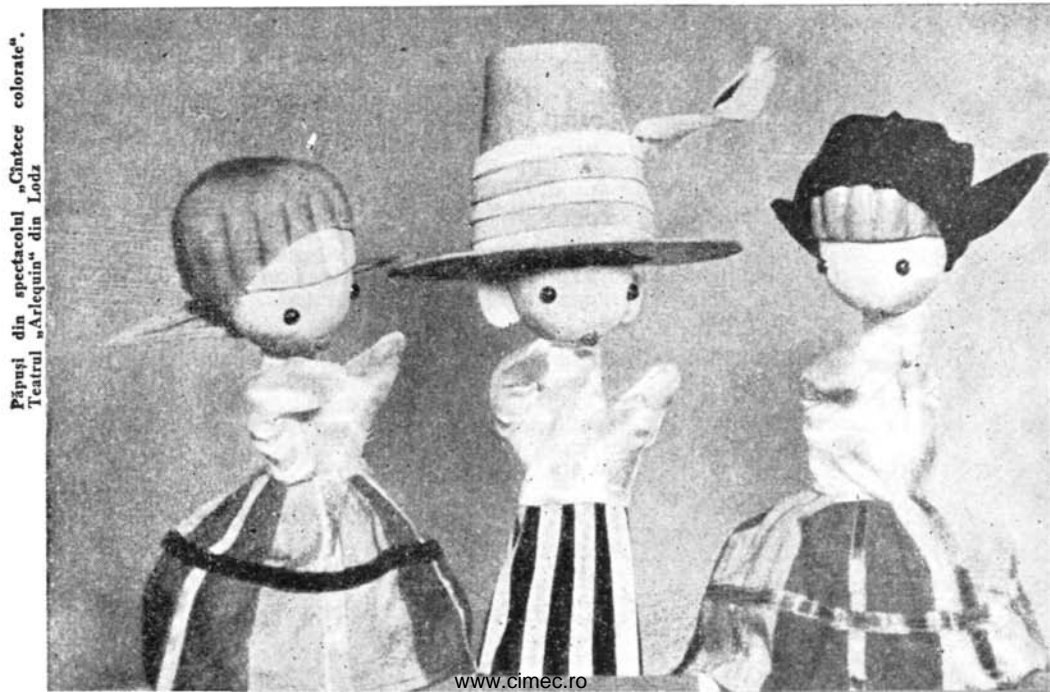
Primul episod. *Apare Punch. La chemarea sa apare și Judy. Se interesează dacă Punch nu ar dori să-și vadă copilul. Desigur. Se joacă amândoi, aruncându-și unul altuia copilul, ca pe o minge. Judy iese din scenă. Copilul încearcă să fugă și el, dar Punch reușește să-l prindă. Jocul se repetă de citeva ori. Infuriat, Punch îl aruncă în... public. Bineînțeles că întotdeauna se găsește un spectator binevoitor care îl aruncă, cu aceeași lipsă de menajamente, înapoi, lui Punch. Vine Judy. E supărată, ceea ce îi atrage din partea lui Punch tradiționala „corecție“.*

Bastonada este unul din momentele cele mai gustate. Și, deși e folosită de repetate ori, încheind aproape fiecare episod, nu epuizează satisfacția publicului. În teatrul de păpuși englez, bastonada se termină prin aruncarea păpușii în sus, de unde cade sub rampă, mijloc brutal dar foarte prompt de a elibera scena de personaje nedorite.

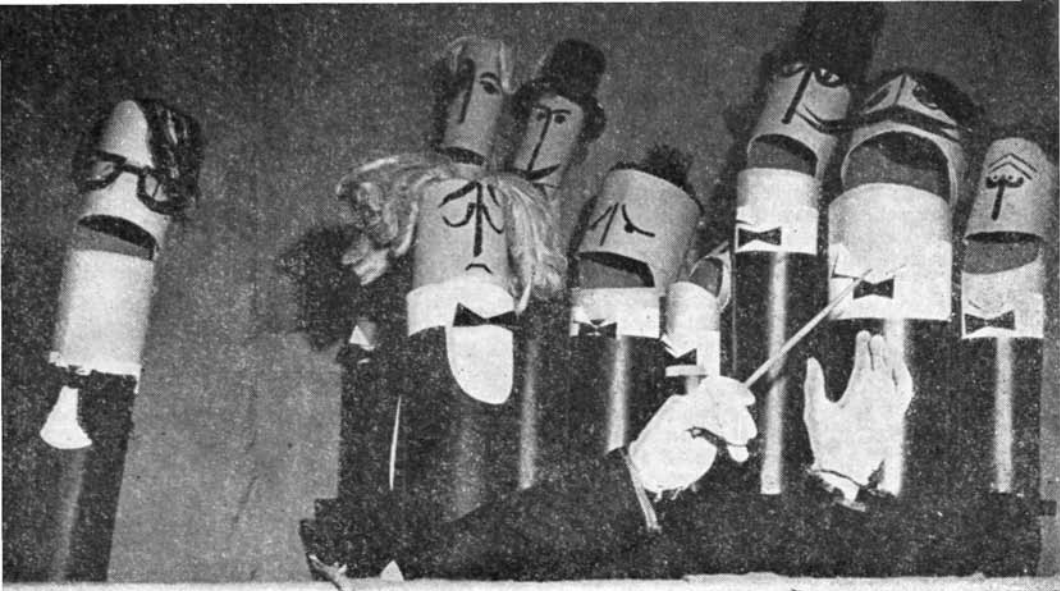
Al doilea episod. *Își face apariția doctorul. Acesta îl moralizează pentru lipsa de afecțiune. Punch se supără și pune capăt scenei cu aceeași lipsă de considerație, minuiind bățul.*

Al treilea episod. Mulțumit, Punch își potrivește tacticos și cu amănunțime o pernă pe rampă. Împărtășește publicului intenția sa : va trage un pui de somn. Intră Scaramouche. Sustrage bățul și perna. Prilej de hîrjoană cu Punch, în care timp Scaramouche dispăre, pentru o reapărea imediat, în chip de vânzător de cîrnați. Punch cumpără cîrnați și se pregătește să-i prepare într-o tigaie. Apare diavolul. Îi mînnîcă cîrnații. Punch îl surprinde, minuieste cu strășnicie bățul și personajul cade mort pe rampă. Intervențiile doctorului și ale bucătarului nu reușesc decît să le atragă aceeași soartă. Pe rampă sînt acum trei morți.

Scenele se succed într-un ritm din ce în ce mai viu. Intrarea diferitelor personaje nu-i lasă neobositului Punch nici o clipă de răgaz.

Păpuși din spectacolul „Cîntece colorate”.
Teatrul „Arlequin” din Lodz

Interpreți realizați de tinerii amatori din Stuttgart, pentru spectacolul „Parodii cu păpuși”

Al patrulea episod. Reintră în scenă Scaramouche. Schimbă ordinea morților. Punch remarcă schimbarea, fără a-și lămuri cauzele. Jocul se repetă de câteva ori, cu variațiuni comice. Pentru a nu fi descoperit de Punch, într-un moment dificil pentru el, Scaramouche se preface la rindul său mort. Uluț, Punch numără morții: patru. Deci e unul în plus. Unul e viu, deduce Punch. Spectatorii, chemați în ajutor, îi dau indicații intenționat derutante, așa că tot morții sînt sancționați. Scena se termină prin mișcarea dibace a lui Scaramouche, care pleacă luînd morții cu el. Deznodămînt teatral, de efect comic, și totodată mijloc de a degaja scena (și mina păpușarului), creînd loc apariției unor noi personaje.

Al cincilea episod. Un crocodil se joacă cu bățul lui Punch, înghițindu-l. Încearcă același procedeu și cu nasul lui Punch. Nu reușește și pleacă, însoțit de văcărelele zgomotoase ale acestuia.

Lamentațiile sînt întrerupte de intrarea Conetabilului: pentru fărădelegile sale, Punch va fi spînzurat.

Apare călăul cu spînzurătoarea. Dar Punch încearcă să scape printr-o păcăleală, des îtilnită și în folclorul nostru, în practica jocului cu Moartea și sicriul. Plictisit de neîndeminarea lui Punch, călăul demonstrează cum trebuie potrivit capul în laț. Bineînțeles, Punch strînge lațul și e salvat.

Al șaselea episod. Reapare Scaramouche. Împreună aduc un sicriu. Pe sicriu e scrisă indicația „Bed and Breakfast”, frecvent îtilnită pe ușile tuturor pensiunilor. După multe încercări — alt prilej de comic păpușăresc savuros —, reușesc să pună mortul în sicriu. Scena se încheie prin aruncarea sicriului în sus și dispariția sa sub rampă.

Si cu aceasta se termină și reprezentația, care ar mai fi putut continua...

Impresionante prin vigoarea și logica dramatică a improvizației, reprezentațiile cu Punch și Judy sînt momente de autentică creație populară, de încredere sinceră și puțin naivă în farmecul inepuizabil al păpușii.

Energia, inițiativa, amabilitatea neobosită dar deloc obositoare a gazdelor* au făcut posibilă cunoașterea teatrului de păpuși englez activ, astăzi, prin spectacolele celor ce îl reprezintă în esență.

* „British Council”, „British Puppets and Model Theatre Guild”, „Educational Puppetry Association”.

Teatrul de păpuși englez oferă ceretătorului aspecte multiple și contrariante, puțin întâlnite în alte țări europene. Condițiile generale în care își duc viața artistică, particularitățile genezei fiecărei trupe, locul de joc, nivelul cultural și profesionalitatea, violent contrastante, nu sînt deloc de ignorat atunci cînd cauți să cuprinzi într-o privire de ansamblu întregul peisaj și să ți-l explici. Trăiesc laolaltă, pentru toate exigențele, influențate de gustul inegal al publicului, spectacole moderne, create de artiști ce ridică arta păpușărească pe treapta unei activități intelectuale; reprezentații tradiționale, de autentic spirit popular; programe ce nu depășesc limitele demonstrației meșteșugărești, primare.

TEATRUL POPULAR, TEATRUL DE BÎLCI, MUSIC-HALL-UL

Imaginea teatrului popular de păpuși nu ar fi completă dacă nu am adăuga omagiului adus lui Punch și Judy reprezentațiile populare cu marionete. Ele oferă o alcătuire de numere acrobatice, ce nu țin de nici o istorioară, însoțite de muzică.

Cele mai vechi, cuprinse în repertoriul tuturor ambulanților, sînt: *dansul scheletului*, cunoscut și la noi, în varianta engleză cu o notă de umor în plus, rezultată din plastica mișcărilor; *dans acrobatic*, ce se încheie prin apariția a două, sau chiar trei capete suprapuse; număr de *transformism*, obținîndu-se, printr-o mișcare dibace în timpul dansului, transformarea unei marionete-băiat în fată. Veteran al teatrului de marionete, dl. H. Whanslaw — un bătrîn jovial, de 80 de ani —, fondatorul asociației păpușarilor englezi, a urcat pe scenă, executîndu-și programul, dorind să salute în acest fel Conferința U.N.I.M.A. la Londra, simbol al prieteniei, respectului reciproc și strădaniei comune pentru progresul artei păpușărești.

Trupele ambulante oferă un program limitat la ceea ce am numi „cabaret de bîlci”, o preluare mecanică a unor virtuți păpușărești ce vedeau cîndva, la origine, măiestria și fantezia celor ce le-au creat. Epigonii, străini de lumea spirituală a vechilor păpușari, au vulgarizat interpretarea, împestrînd jocul cu numere evident inspirate din programele de dată recentă ale varietelui și ciroului.

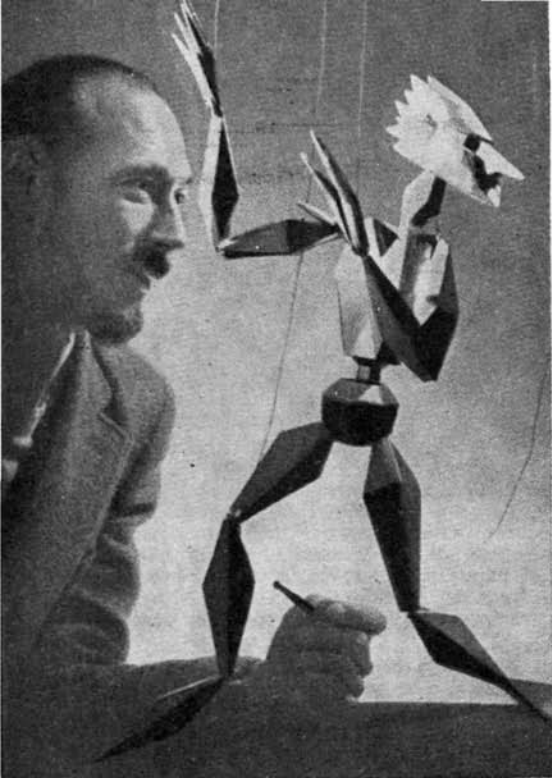
Music-hall-ul, barul, au solicitat dezvoltarea într-o anume direcție. Oferînd, se pare, un câștig mai mare, ele au stimulat apariția a numeroase trupe. Prezența marionetistilor de music-hall merită a fi menționată pentru aportul la îmbogățirea tehnicii. Programul lui Martin Granger — asistat de soția sa — este o demonstrație de îndemînare ce ține aproape de prestidigitatie. Dar atît.

* * *

„Lanchester Marionettes” merită un capitol aparte. Repertoriul soților Muriel și Waldo Lanchester oferă o sinteză a ceea ce a dat mai bun teatrul englez de-a lungul anilor, evoluînd de la reprezentarea populară la spectacolul cult. De aceea, nu-i vom nedreptăți trecîndu-i la un capitol anume. Mica lor trupă (doar ei doi) s-a născut după primul război mondial. Astăzi, locuiesc în fermecătorul Stratford upon Avon și dau spectacole în toată Anglia. Se deplasează cu mașina, și nu ar urca pentru nimic în lume pe vapor sau în avion. Pentru continent s-ar îmbarca tot la volanul mașinii. Preluînd cu fidelitate tradițiile populare, Lanchester a făcut din jocul său un act de cultură, păstrîndu-i nealterate păpușile (joacă cu păpuși de peste o sută de ani vechime), mișcărilor, desfășurarea jocului. Spre deosebire de marionetiștii pe care i-am numi, arbitrar, tradiționaliști, soții Lanchester nu și-au refuzat experimentele personale, propunînd un repertoriu de poezie și sensibilitate, rod al unei bogate culturi păpușărești.

Spectacolul „Amfiparnaso” — mai exact, concertul ilustrat de jocul marionetelor —, o alcătuire de 14 madrigaluri de Orazio Vecchi (1597), creează — prin gingășia gesturilor, prin discreția mișcării dramatice — ambianța emoțională, de armonioasă seninătate, a muzicii preclasice.

Locul pe care Waldo Lanchester îl ocupă în teatrul englez e semnificativ și prin aceea că Bernard Shaw a scris anume pentru „Marionetele Lanchester” spiritualul dialog „Shakes versus Shaw”, jucat pentru prima dată în 1949, la Festivalul de la Malvern.

Jan Bussell și marioneta Jack
Frost (Londra)

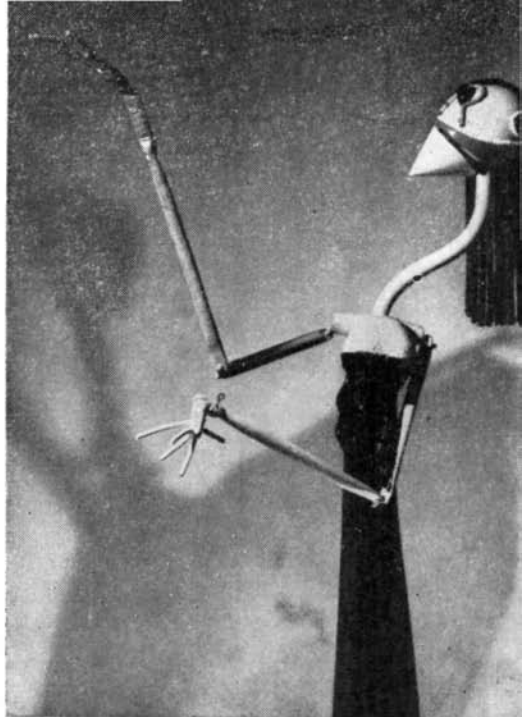

Mister Punch

Protagoniștii teatrului cult : Jan Bussell, John Wright, Eric Bramall.

A reda în detaliu spectacolele lor ar cere mult prea mult spațiu. De altfel, atât trupa „The Hogarts Puppets“, cât și John Wright, ne sînt cunoscuți de la Festivalurile de la București. Dacă reîntîlnirea cu Jan Bussell a însemnat de fapt reîntîlnirea cu aceleași spirituale spectacole, John Wright s-a dezvăluit ca o personalitate mai complexă decît exprima spectacolul primit cu unele rezerve justificate la Festival. John Wright este și un animator. El a pus bazele primului teatru stabil la Londra, amenajînd o veche bisericuță distrusă de bombe. Ne-a prezentat un repertoriu bogat și divers : „Siorana“, basm inspirat din evul mediu spaniol, cu o remarcabilă interpretare vocală, plastica și mișcarea dezamăgînd însă prin stilul greoi ; un gen de cabaret fantastic, cu efecte fluorescente ; momente inspirate din folclorul popoarelor din Africa de Sud (unde a jucat mulți ani). Vitalitate, dinamism și specularea unor trucuri și efecte scenice sînt caracteristicile modalității artistice a lui Wright.

Eric Bramall este un tînăr marionetist din Colwyn Bay, ale cărui pasiune și energie au dat naștere Festivalului de la Colwyn Bay. Sub direcția sa, în localitatea balneară din frumoasa regiune a Walles-ului funcționează un alt teatru englez cu sediu fix, „Harlequin Theatre“. Eric Bramall are o trupă mică, care joacă pentru copii basme, iar pentru adulți — programe de cabaret. Nu lipsesc „clasicele“ numere de cabaret : cîntăreața de jazz, pianistul (la Festivalul de la Colwyn Bay am văzut nu mai puțin de cinci pianiști), dansatorul negru, balet cu batiste, jonglerie, dresură de animale, îmblînzitorul de șerpi și tradiționalul număr cu scheletul. Un amestec de stiluri și mijloace ce își propune să afirme o artă modernă, reușind să exprime doar confuzia, născută din preluarea experiențelor altor artiști, nefiltrate prin propria personalitate artistică. E salvat de o admirabilă minuire și cîteva creații personale ce adaugă înaltei tehnici o notă de căldură și inventivitate. Apariția lui Bramall, minuiind (la vedere) o marionetă, care, la rîndul ei, minuieste o marionetă mai mică, ține de virtuozitate.

Păpușile lui Fred Schneckenburger (Zürich)

Lucien Caron (Franța) cu Guignol

FESTIVALUL DE LA COLWYN BAY

Festivalul internațional al teatrelor de păpuși de la Colwyn Bay — primul de acest gen în Anglia — continuă buna tradiție a întâlnirilor internaționale, care au avut în arta păpușărească un rol determinant, influențând dezvoltarea teatrului de păpuși contemporan. Anul acesta au participat mai mult trupe mici din Europa occidentală, condițiile modeste oferite făcând mai dificilă prezența teatrelor cu distribuții numeroase.

Săptămîna de la Colwyn Bay a înmănunchat, în trei săli de spectacole, unde se juca matineu și seara — deci, cîte șase spectacole pe zi —, șase trupe engleze și șapte străine. Am văzut pentru a doua oară și am prețuit o dată mai mult fantezia Aniei Weigand (R.F.G.). Spectacolul, interpretat de tineri amatori din Stuttgart, este o demonstrație de fantezie în crearea păpușilor. Cartoane, pene, pămătufuri, materiale aflate la îndemîna oricui, sînt aduse cu ingeniozitate la o formulă plastică ce sugerează cu mult umor un tip uman. Un cor de bărbați, un duet vetust la caterincă, cîntăreața de coloratură, twist interpretat de o găină și un cocoș... Programul este vădit inspirat de preferințele publicului pentru programe ușoare, distractive. Calitățile artistice ale tinerei formații promit mai mult.

„Arlequin“, teatrul polonez din Lodz, cu spectacolul „Cîntece colorate“ — jucat și la București la primul Festival internațional —, s-a bucurat de mult succes. Mulți au descoperit, poate pentru prima dată, că destinul educativ al teatrului înobilează arta păpușii.

Vervă, umor, înclinație spre comicul ușor grotesc al păpușii, bun-gust și o desăvîrșită artă a improvizației dau o notă particulară spectacolelor trupei „Die Hohensteiner“. De data aceasta, trupa lui Friedrich Arndt a jucat basmul-pantomimă muzicală „Covorașul care cîntă“. Preocupați de reînnoirea, de modernizarea inventarului artistic (trupa ființează de mai bine de 30 de ani), momentul îi surprinde probabil în perioada de clarificare. Unitatea stilistică a spectacolului kasperlian este compromisă. Și nu am vrea să-l pierdem pe vigurosul, spiritualul și vivacele Kasperl.

O notă aparte au adus-o dl. Fred Schneckenburger din Elveția și americanii George Latchaw și Daniel Llorde (Monterey). De remarcat ca un fenomen pozitiv participarea pentru prima dată a păpușarilor americani la un festival european. Despre domnul Latchaw vom spune împreună cu el: „Este bine știut, George Latchaw transformă cele zece degete ale sale în păsări, flori, crocodili și alte creaturi“ (din programul teatrului). Deocamdată se rezumă la atît. Cam puțin pentru cel care în filmul „Lili“ înțelege că păpușa poate fi un caracter uman;

cam puțin pentru cele ce animă expresiv și cu o căldură nu lipsită de malițiozitate pe „Micul Elmer“, comperul spectacolelor sale. Cei ce cunosc teatrul american apreciază că, în peisajul general, dl. Latchaw se distinge prin aportul personal, prin receptivitatea față de nou, prin evadarea pe care o încearcă din împietrirea naturalistă. Lectura programului domnului Llords m-a impresionat: „Capriccio espagnol“ — Rimski-Korsakov, „Bacanală“ de Saint-Saëns, „Sonata în C“ — Mozart... iar în spectacol: multe, foarte multe, prea multe păpuși, foc, fintini arteziene, umbre, joc de lumini colorate și... fum. Inventiv, îndeminatic — tot spectacolul e realizat solo —, minuieste cinci păpuși cu o mină și trei cu cealaltă, în timp ce cu bărbia apasă pe butonul pentru fum, iar cu piciorul pe cel pentru apă. Ștergându-și transpirația de pe față de perdelele scenei, a câștigat aplauzele înduioșate ale publicului. Altminteri — un om agreabil, cunoscător al literaturii americane bune, rămîne să ne explice doar de ce montează spectacole de teatru.

Opus acestor spectacole vădovite de sens, mecanice, lipsite de concepție artistică, dl. Fred Schneckenburger ne propune un teatru de păpuși intelectual, preocupat de problemele filozofice ale timpului. Numai că lumea, așa cum o vede el, e tristă și descurajantă, și spectacolul lasă în conștiințele spectatorilor un gust amar. Una din fabulele sale se intitulează „Verde și galben“. Cîmpul verde se îndrăgostește de soarele galben, părăsind pămîntul. Florile pier, iarba nu mai crește, totul e trist și sterp. Numai soarele galben și cîmpul verde sînt fericiți. Intervin trei spirite și un bătrîn, care reușesc să repună toate în rosturile lor firești: cîmpul verde își reia locul, iarba crește, vine o vacă și paște iarba verde... În viziunea d-lui Schneckenburger, viața respinge poezia iubirii. Păpușile — sau mai bine zis formele, materialele și culorile care exprimă ideile, universul spiritual al d-lui Schneckenburger — nu dau satisfacții estetice. Nu regăsești linia poetică a „cartoanelor“ Joly.

TEATRUL PENTRU COPII

Puține la număr, spectacolele pentru copii se disting prin claritatea artistică, prin menirea lor evident și intenționat educativă. D-na Violet Phillen (Anglia) a interpretat scurtele povestiri pentru copii „Oul“ și „Peripețiile celor trei purce-luși“. Morala îndeamnă la respect pentru lucrul făcut temeinic, cu talent și pri-cepere, la solidaritate în fața răului. Doamna Phillen interpretează singură toate spectacolele. Fără a face din aceasta un „scop artistic“, joacă cu păpușa pe mină la un nivel de înaltă virtuozitate. Fiecare personaj are o individualitate a sa, un fel de a se mișca, un fel de a pronunța replica, un timbru caracterizant. Vocea doamnei Phillen impresionează prin bogăția nuanțelor, prin căldura și umorul ei. Alături de soțul ei — dl. Philippott, președintele „Asociației teatrului de păpuși educativ“ —, desfășoară o largă activitate culturală în școli, insuflînd copiilor dragoste pentru teatrul de păpuși și reușind să transforme pe micii spectatori în artiști amatori ai teatrului de păpuși. În mîinile soților Philippott, păpușa are și o interesantă utilitate terapeutică. Studenții în medicină și psihologie înfăntilă frec-ventează cu interes lecțiile și exemplificările lor.

Lucien Caron din Amiens joacă și el singur. La început, din cauze mate-riale; acum, și-a făcut un repertoriu care îl exprimă ca artist. Spectacolul său, naiv, e dedicat generoasei idei a înțelegerii și prieteniei între popoare, avînd ca motto: „Dacă toți tinerii din lume“... Guignolet, fiul bunului domn și tată Guignol, expediază la o adresă greșită pisica, dragă întregii familii. Pleacă în căutarea ei, străbătînd țări și continente. Călătorește din oraș în oraș, mai bine-zis din prieten în prieten, căci fiecare om înlînit îl înțelege și-l ajută; fiecare om are undeva în lume un prieten, care e gata să-l înțeleagă și să-l ajute. Dl. Caron joacă păpușa în stilul tradițional al Guignol-ului, cu vioiciune și umor, simplu, cuceritor.

* * *

Personalități remarcabile ale teatrului de păpuși își îndreaptă atenția spre dezvoltarea și propagarea culturii artei păpușărești. Arhivele sînt cercetate cu mîgală, promițînd scoaterea la suprafață a unor documente valoroase pentru istoria și teoria teatrului de păpuși. Diapozitive, filme, fixează, punînd la îndemîna poster-ității și a celor dornici să cunoască, imagini ale teatrului de păpuși contemporan. Activitatea lor a îmbogățit înțîlnirea din Anglia.

Margareta Niculescu